

Gondolatok a rajzról és Czinke Ferencről

Az ember örök igénye és törekvése, hogy megörökítse, eljövendő generációk számára megőrizze a végtelen, múlt, örökkön változó időnek azt a tűnékeny pillanatát, amely saját jelene, kora — amelyhez örömei, bánatai, félelmei fűződnek. Jelet hagyni mindarról, ami körülvette, tetteit meghatározta, szemléletét, meggyőződését alakította, erőt adó forrást vagy gyótró, félelmet fakasztó súlyt jelentett. Az emberi lét és természet állandó, a több évezredek fejlődés során is változatlan törvényei: születés—halál, szeretet—gyűlölködés, a megélhetésért folytatott küzdelem lehetővé teszik, hogy akár néhány véletlenül megőrzött tárgy, az ember keze nyomát viselő hétköznapi eszköz megszólaljon, meséljen koráról, alkotója életkörülményeiről, felfogásmódjáról.

Különösen nagy és jelentős a műalkotások szerepe — létrehozóik érzékeny, széles látókörű, korukat a legösszettebben érzékelő és ezért a legsokoldalúbban tükröző egyéniségek. Így felelősségük is a legnagyobb, rajtuk áll, mit emelnek mementóvá, mennyire válik plasztikussá a korukról kialakuló kép.

A művészi kifejezőformák végtelenül gazdag tárházából itt a ránk maradtak közül talán a legidősebbet: a *rajzot* szeretném kiemelni.

Az öntudatosuló, a világot fokról fokra befogadó, megismerő gyermek látásmódját, a dolgok lényegének meglátását rajzon keresztül fogalmazza meg először. Rajz segítségével építi fel. A gyermekkorban készített sok-sok egyszerű és gyakran primitív ábrázolásokra emlékeztető rajz jelzi az első lépéseket a világban való tájékozódásban, mintegy először rátalálva a gondolat, érzés első képi képleteire. A rajz segítségével minden ember végigjárja annak az útnak kisebb-nagyobb szakaszát, ami az első, kialakult tűzből származó faszénderabban húzott vonaltól Picassóig a rajz fejlődésének folyamatos történetét adja.

Ez nemcsak azt jelenti, hogy az ábrázolás, a közlés vágya a természettől felő, azt engesztelni és magát védeni vágyó primitív elődeink és a világot nem értő, azt megismerni vágyó gyermekeink számára a rajzolás a legfontosabb olyan kifejezési forma, amit nem köt a gondolat szavakba formálásának kényszere; hanem azt is, hogy ezt figyelembe kell venni mindazoknak, akiknek befolyása van mások rajzi kifejezőmódjának alakítására. Az irányító felnőtt számára természetesen nagyon nehéz feladat, hogy a még ügyetlen kéznek és lassan bontakozó tudatnak hogyan segítsen a fentebb említett évezredek fejlődés néhány évbe sűrítésében.

A rajz a művészetek alapja és a rajz művészetének fejlődése egy a művészetek egyetemes történetével. Rajzok — barlangok falára karcolt ábrázolások — adnak hírt évezredekkel ezelőtt élt emberek hiedelemvilágáról, erejéről és kitartásáról,

amellyel a számukra félelmetes természeti erőkkel szembenéztek. Ezek a tapogatózó, sokszor még bizonytalan vonalak értékes lenyomatai, őrzői a rég letűnt időknek. Művészi alkotások, amelyeket szemlélve a művészetek kezdetének lehetünk tanúi. A rajz jelentősége azóta sem változott, minden művészi munkának kezdete maradt.

Nagy mesterek számtalan vázlata, tanulmánya igazolja, hogy a rajznak milyen fontos szerepe van az érett alkotó tevékenységében, a műalkotás létrejöttének folyamatában is. Egy-egy ilyen vázlatot vizsgálva tanúi lehetünk a mű születésének, az érési folyamatnak, nyomon követhetjük, hogyan válik a megtermékenyítő ötlet bonyolult, sokoldalúan összetett, gazdag, gondolatiságú műalkotássá. „Gyakorta világosabban észleljük a rajzokból, mint a kész festményekből, a művészek szellemét és eszméiket, továbbá a módot, hogyan alakítják azokat és a készséget, mellyel értelmüket kezük követni képesek volt.” — Winckelmann csaknem kétszáz esztendeje foglalta össze maig érvényes erővel és tömörséggel e soraiban a rajz jelentőségét.

E kissé hosszúra nyúlt, de számomra lényegesnek tartott, napjainkban nem eléggé figyelemmel kísért problémákat érintő bevezető után, e gondolatsor részeként, az ítélenek jelentős jubileumához közeledő grafikuművészről, *Czinke Ferenc*ről szeretnék szólni.

Lehetőséget kínált az érett, művészi szándékában és kifejező eszközeiben határozott alkotóegyénség bemutatásához a *Palócföld* korábbi száma is azzal, hogy nem a kész művek, a gazdag, telt színekkel, dinamikus formákkal megkomponált linómetszetek, rézkarcok sorából emelt ki néhányat, hanem rajzaiból: lehetővé téve, hogy szemtanúi legyünk a művészi alkotófolyamatnak, a kibontakozóban levő, végleges formáját még kereső gondolat érlelődésének; egyben a műhely légkörének, intimitásának hangulatát is körénk varázsolva. A rajzi tudás biztonsága, munkáinak erőteljes, a figyelmet a lényegre összpontosító ritmusa biztosítja a néző számára, hogy bekapcsolódjék a folyamatba, átélve a keresés izgalmát, sokszor gyótró feszültségét. Mindezt világos fogalmazással, jól áttekinthető, szinte „eszköztelen” szerkesztéssel éri el. Azzal, hogy csak a lényeges, a mondanivaló magvát hordozó, a gondolatot továbbvivő részleteket teszi hangsúlyossá, emeli ki gazdagabb vonalrendszerrel, mélyebb, plasztikusabb árnyalással — míg a többi részlet jelzészerű marad.

*Czinke Ferenc*nek, a *Palócföld* elmúlt számában (1977.1.) közölt rajzait szemlélve az eddigi gondolatmenet folytatásaként természetesen adódó kérdés: mi az, ami a művészt elsősorban izgatja, szellemét és eszméit hordozza, mit kíván emlékül hagyni e korból az eljövendőknél?

Talán legfontosabb, átütő erejű vonásként jelentkező törekvése a közelmúlt történelmi eseményeinek, újat szülni szándékozó küzdelmeinek lírai átértelmezésű idé-

zése. Az „*Ószirózsás időkből*” öreg obsitosa egy tulipános láda aljáról dohosan előkerült régi fénykép ihletése nyomán készült. A régvolt, a művész számára is csak történelemként élő esemény drámai erejét a szituáció megválasztásával nyeri. A fényképész lencséje előtt álló katona megjelenítése, zárkózzott, markáns arcvonásai, fáradt, tagbaszakadt figurája szimbolikus erővel idézi a tragikus eseményeket. Ezt a drámai hatást fokozza a kemény fényárnyék játék, amely a fejlet plasztikussá, erőteljessé teszi ellentétben a test finom vonaljátéka épülő rajzával. Azzal, hogy mindenfajta akciót kirekeszt a jelenetből, fokozottan felhívja a figyelmet az ábrázolt figura egyéniségére, mély emberi tragédiát sejtető múltjára.

Másik kedves témaköre — sok grafikai lapján csupán tárgyi elemekkel jelzett megoldásban — a vidéki élet letűnőben levő szokásainak, mesterségeinek nosztalgikus, gazdag variációjú megörökítése. A felgyorsuló tempójú élet, az iparosodás következtében lassan kivesző, már a mai fiatalok számára is sokszor csak egzotikumot jelentő eseményeket, munkafolyamatokat örökít meg néhány rajzán.

Ilyen a disznót bontó böllér szakavatott mozdulatokat érzékeltető megjelenítése. Hatalmas keze, zömök teste, párnás arca ismét karakterisztikus erővel jelenít meg a figurát, egy életen át űzött mesterség jellemző vonásait. Szénegetőket ábrázoló lapján is egy lassan kiveszőben levő munkafolyamatot ábrázol. Az üresen hagyott felületek jól érzékeltetik a hófedte, hegyvidéki táj hangulatát, a munkájukat szakszerűen, nyugodt tempóban végző emberek magányát.

Legtöbb bánat a hátukon madaras kalitkát vivő, a vidéket járó „kintornások” ábrázolásába vegyül. Magányos, otthontalan emberek, feladatuk a mulattatás, soruk a soha-meg-nem-nyugvás, az örök vándorlás. Háttal állnak, arcvonásaikat nem látjuk, de testtartásuk, fáradt, görnyedt, vonásaik tragikus sorsokat sejtetnek. Maga a póz megválasztása is a „búcsú ízével izgat.”

Az ötvenedik születésnapjához közeledő Czinke Ferenc rajzai a művészi elhivatottság, a mesterség iránti tisztelet szép igazolásai. Biztos kézzel felvázolt gondolatok, amelyek későbbi művek csirái, de önmagukban is zárt, a teljesség erejével ható megnyilatkozások.

Külön figyelmet érdemel az a grafikai biztonság, rajzi tudás, amellyel a gondolat teljességét szuverén belső törvényeivel képes kiteljesíteni.

Ezért meggyőzőek művei, ezért érezzük, hogy másként szólnak, és mást mondanak, mint a verbális üzenetek. Mindig atmoszférikus erejük van, akár elvontabb képleteket, akár figuratívabb megoldásokat választ gondolatai hordozóivul. A rajzolni tudás puritán meggyőző ereje minden művében ott lüktet. Ezért tud magával vonni és engedelmeskedünk párbeszédre hívásának.

Somogyi Borbála